

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Clarissimi Viri Henr. Zoesii Amersfortii, In Academia
Lovaniensi I. V. D. Et Antecessoris Commentarius In Jus
Canonicum Universum, Sive Ad Decretales Epistolas
Gregorii IX. P. M.**

Zoesius, Hendrik

Coloniae Agrippinae, 1691

Titulus XIX. De Usuris.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62329](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62329)

iniquam fuisse; nam sine scrupulo tamquam nullius quis eam sibi reservaverit; secundum tradita *Instit. ad Rev. divi*. Ubi etiam traditum thesaurum inventum inventoris, quia dominus caret, secundum distinctionem, de qua ibi Navar. *d. c. 17. n. 172.*

14 Quæritur etiam possit. An excuset à restitutione inopia? R. Ita videri, quia ad impossibile nemo tenetur; pro tempore tamen durantis inopie, quæ non tam tollit & extinguit omnino actionem, quam elidit, & differt pro tempore stans inopia: actionem. Navar. *d. c. 17. n. 60.*

15 Quid si non possit fieri sine damno ordinis superioris, uti honoris, vitæ? R. Eum excusari à restitutione pro tempore imminenti probabili damno istiusmodi regulariter nemo tenetur ad bona aliena inferioris ordinis restituenda cum damno bonorum suorum altioris ordinis, ut famæ, honoris, melius enim nomen bonum, quam divitiæ multæ, ait Sapiens *Prov. 22. vitæ præcipue ac salutis*, quæ honorem ac famam bonum superant. Navar. *c. 16. n. 44.* Imò si restitutio non possit fieri, salvo decenti statu, vult Navar. *d. c. 17. n. 62. in fine*, restitutionem differti posse, si nec status permittat, quia salvo honore fieri nequeat restitutio. Quòd si tamen & creditor in eadem causa sit, quia in pari causa potior est dominus, cum caritas incipiat à se ipso, *can. Non licet XXXIII. q. 5. Navar. d. c. 16. n. 60. Covar. ad d. c. Peccatum p. 1. in prin. n. 4.*

16 Postremò quæritur, An excuset à restituendo extrema necessitas, qua quis adductus rem alienam furtivè? R. Talem necessitatem excusare omninò à vitio furti, propter majus damnum, scilicet mortis, evitandum, & videri non tenet, si vitæ inspicias acceptionem, quæ extorroxam fuit, & legibus permessa, si rem acceptam, quæ confusa fuit ut propria, non ut aliena. Quo facit, quod ejusmodi necessitas faciat omnia in commune conferenda. *l. 2. §. cum in eadem D. ad L. Rhod.* Dicendum tamen non excusari à restitutione, si ad pinguiorem fortunam pervenerit. Nam licet acceptio isto in casu fuerit licita, hoc tamen non nisi ut gravius malum evitet, non etiam ut rem quasi suam habeat, cum non tam accepit tamquam communem jam factam, sed communicandam à domino ex lege caritatis, & misericordie, non

tam donando, quam commodando & credendo, ut restitatur idem cessante necessitate. Quomodo in *d. l. 2. §. cum in eadem* non dicitur res hoc ipso fieri communis, sed communicanda. Itaque ut sit justa acceptio, non tamen simpliciter, sed restrictè, donec fortuna melior adflaverit. Ea ita tenet Navar. *d. c. 17. n. 61. Covar. ad d. c. Peccatum p. 2. §. 2. n. 4. Clar. §. Furtum n. 25.*

17 Præter restitutionem est & pœna pecuniaria in duplum aut quadruplum, §. *Pœna §. instit. d. tit. extraordinaria* etiam animadversione furtum puniri responsum. *l. fin. D. h. tit.* Hodie obtinet pœna laquei in furtis gravioribus, aut alia corporis castigatio in minoribus. Et ita consuetudine passim inductum, quæ originem sumpsit ex Constitut. *Frid. ric. Imp. lib. 2. Feud. tit. 27. §. fin.* nec improbanda cum communi bono consulat propter furtorum frequentiam, quæ facit pœnam criminis augeti.

18 Præterea furti damnatus fit infamis, & jure civili, §. *Ex quibusdam instit. de Pœna temere litig. & Canonico*, quo ut talis ab Ordine, si quem habet, deponitur, *can. Presbyter. dist. 81* ita multò minus ad eum admittitur. Quod & obtinet in eo, qui infamia furti manifesti est adspersus. Occultus tamen fur pœnitentia purgatus non remouetur ab Ordinis susceptione, *c. fin. h. t.*

19 Excommunicationi furem subijci non est ullibi expressum, ne quidem ob rem factam subreptam. Nisi conjuncta sit effraçtio Ecclesie, quæ inducit ipso facto excommunicationem, *c. Conquesti inf. de Sent. excom.* & dictum supra *de Raptorib.* Ut autem simplex fur non incurrat ipso facto excommunicationem, si tamen depositus incorrigibilis fuerit, subijciendus excommunicationi, & in contumacia perleversans per brachium sæculare comprimendus exilio aut alia justa pœna, *c. Cum non ab homine 10. sup. de judic.*

TITULUS XIX.

De Usuris.

SUMMARIUM.

1. *Vjura quid nominis & rei.*
2. *Dare mutuum vindicta evadenda causa an sit usurarium?*

3. *Fovius*

3. *Poenas nauticum jure civili licitum.*
 4. *An & jure Canonico?*
 5. *Fidejussor nomine fidejussionis an quid licite stipuletur?*
 6. *Vjura proprie in mutuo locum habet.*
 7. *Item in aliis contrahibus; ut si res carius vendatur, dilata solutione.*
 8. *An & si res minoris, ob anticipatam solutionem?*
 9. *Vjura quotuplex.*
 10. *Vjura compensatoria quatenus licita.*
 11. *Punitoria quatenus toleranda.*
 12. *Debito quantitatis adjecta poena jure civili recte exigitur.*
 13. *An jure Canonico idem obtineat?*
 14. *Lucrativa prohibita jure naturali, divino, Canonico.*
 15. *An & civili?*
 16. *Antichresea pactum jure civili probatum.*
 17. *Fruktus perceptos ex re pignori obligata in securitatem dotis gener cur non computet in sortem, Intellectus. c. Salubriter 16 h. t.*
 18. *Et quid juris, dote ab extero data.*
 19. *An ex causa retar data dotis dissoluto matrimonio aliquid peti possit?*
 20. *An in casum restituenda dotis promitti possit annuum quid vidua solvenda?*
 21. *Intellectus c. 1. n. fine h. t.*
 22. *Vjura inficit peccato mortali.*
 23. *Facit restitutioni obnoxium usurarium & Clericum & laicum.*
 24. *Res ex usuris comparata non subiecta restitutioni.*
 25. *Vjurarii bona an tunc aliis obligata?*
 26. *Tenentur & usurarii haeredes ad restitutionem.*
 27. *Item legatarii deficiente haerede.*
 28. *Restituendum venit & damnum & interesse.*
 29. *Quid si res accepta perierit sua sponte?*
 30. *Judai an teneantur ad restitutionem?*
 31. *An cooperantes & consulentes?*
 32. *An iudices, & eorum consilarii?*
 33. *An Notarius instrumentum conscribens?*
 34. *An qui penes usurarium pecunias deposuerunt?*
 35. *Famuli usurariorum an & qualiter teneantur*
 36. *In usura conventionali non est locus restitutioni.*
 37. *Vjura mentalis an obliget ad restitutionem?*
 38. *Intentio praeva mutuantis, non etiam lucrum offerentis, an faciat accipientem obnoxium restitutioni?*
 39. *Tenetur mutans, licet mutarius iure se soluturum usuris, & non recipiens*
 40. *Secus, si usuris acceptas remiserit mutans.*
 41. *Restitutio cui facienda.*
 42. *Vjuras exercens an infamis ipso jure.*
 43. *An & in casu, quo jus civile ea perimit?*
 44. *Vjurarius manifestus remouendus a munione & Ecclesiastica stipulata.*
 45. *Est incestabilis.*
 46. *Evertiturq; ejus testamentum nullum.*
 47. *Nec convalescit per cautionem solvendi.*
 48. *Legata eo relicta an praestanda?*
 49. *Codicillis relicta an valiant?*
 50. *Donare mortis causa an illi liceat?*
 51. *Judas an teneantur poenis c. Quinquagesima, c. in 6.*
 52. *Alia poena usurariorum.*
 53. *Mons Pietatis an licitus?*
 54. *Vjura delictum esse mixti fori probatum.*
- C**um rapina & furto adhibitum habet, cum usuras accipiens dicatur facere, eam, si quis usuram XIV. q. 1. h. t. immediate subicitur. * Nomen istud significat subinde usum rei alicujus in re. Orat. pro C. Rabirio, dixit usuram lucrum, pro usu item lucrum ultra sortem, quo modo & Foenus appellatur, pro fortuna sive fructus pecuniae; atque materia sumitur, definiturque sive debeat esse voluntas recipiendi aliquid lucrum aestimabile ultra sortem, principaliter Navarr. in Summa c. 17. n. 207. Covarr. 2. n. 1. & 2.
- Sub Voluntate comprehenditur etiam mentalis, in qua cessat quidem pro exteriori, ejus tamen animi est mutans, si ultra sortem quid recepturus esset, mutaret, c. Consultus 10. h. t. Et hoc, si per se id intendat; nam minus principaliter mutuantis non mutat actus qualiter mutans cum spe secundaria quid recipere per alterius liberalitatem non commutaturam, Gl. in d. c. 10. Vid. Per. Navar. de Usura lib. 3. c. 2. n. 200. Dico, liberalitatem; cum ex obligatione iustitiae speret accipere sortem, effectus usurarius, d. c. 10. quia non sperare, quod non licet accipere. Less. de Usura lib. 2. c. 20. Aub. 5. in p. 8.

Dicitur, *lucrum pecunia aestimabilis*; ut excludantur ea, quae pecunia aestimari non solent, uti amicitia, favor, quorum respectu usura non committitur. Navarra *d. cap. 2. num. 194. & seqq.* * Quo modo nihil sentiet labis usurariae datus mutuum in eum finem, ut vindicta privata iniusta remittatur, cum nihil recipiatur, sed tantum evitetur iniusta vexa. Quod facit, quod dictum supra, *De Simonia n. 64.* in beneficiis redemptionem vexationis iniustae esse citra labem simoniacam. Aliter dicendum, si vindicta iusta iminentis evadenda causa detur mutuum, quia videtur dari in ejus satisfactionem, atque ita accedere aliquid pretio aestimabile ipsi mutuanti, non sine labe. Mutuare quid ea lege, ut vicissim alter mutuet, aut à se solo emat, non est extra usuram: & hoc, si obligatio ponitur, cum ejusmodi conditio contineat onus ultra sortem pretio aestimabile Covar. 3. *Var. c. 2. n. 5. h. 20. in lib. Moral. p. 3. lib. 5. de iur. c. 7. q. 1. Less. d. c. 10. Dub. 8. n. 58.*

2. Dicitur, *vi mutui*; quia ratione interesse causati ex damno emergente ob moram, aut lucro cessante, ultra sortem licet quid accipere circa vitium usurae; cum acceptum ultra sortem non accipiatur vi mutui principaliter sed nomine ejus, quod abest: ut procedat, quod nulli officium suum debeat esse damnosum Covar. 3. *Var. cap. 4. num. 1. & 2.* Hoc modo extra usuram erit, stipulari aliquid ultra sortem ratione periculi, cujus susceptio est pretio aestimabilis. * Quod negotium spectat ad fœnus nauticum & trajectitiam pecuniam, quae navigat periculo creditoris, quaeque creditur ea lege, ut si navis perierit, non reddatur; si autem salva in portum pervenerit, pecunia cum lucro redeat ad creditorem, *l. periculi s. D. de fœnora naut. lib. 1. & fin. D. eod.* Cujusmodi fœnus jure civili est permittum, possuntque ejus nomine exigi usurae etiam centesimae, non tantum stipulatione prævia, verum & pacto, *d. l. 5. in fine.*

4. Quæritur, An & jure Canonico sit licitum tale lucrum? Respondendum. Id rectè dici, cum eo jure reprobetur lucrum principaliter acceptum ratione mutui; hoc autem in casu lucrum accipiatur principaliter ratione periculi pretio aestimabilis. Ut cesset usuraria labe, quae tantum locum habet in lucro percepto prin-

cipaliter nomine mutui, secundum dictū Evangelicum. *Mutuum date, nihil inde sperantes.* Difficultatem movet *cap. fin. hoc t.* in quo Pont. reprobat videtur nauticum hoc fœnus, cum eū censet usurarium, qui naviganti vel eunti ad mundinas pecuniā mutuo dat, receptorus quid ultra sortem, propter susceptum in se periculū. Variæ à variis adducuntur solutiones: quidam etiam manus danti, adserentes, secundum textum istum, ut apparet prima facie, tale pactum esse usurarium. Quod dici neutiquam potest, cum passim isto jure non damnetur usura, nisi ratione mutui principaliter; hic autem non nisi ratione periculi acceptæ sint; ut cesset ratio iurium damnantium usuram. Nisi etiam dicamus, posse accipi *d. cap. fin. de periculo*, quod allegabatur, improbabiliter, non etiam probabili, ut jura iuribus concordent, & non facile ponatur diversitas vel correctio alicujus per alterum, quando de eo non patet, aut possint concorditer capi, cum non sit dicendus Pont. aliàs improbare, nec etiam improber usuras lucratorias, nisi quæ acceptæ ratione mutui principaliter ex mora, non etiam ex alia ratione, quæ sit aestimabilis, ut est periculum sive marinum sive terrestre. Dicendum itaque, isto loco non haberi illicitum omnitali pactum & lucrum, quando nimirum liberè quis convenit, accepta sub eo pacto pecunia, quia non accipitur pecunia vi mutui principaliter, uti dictum, sed respectu oneris, quod aestimari potest: sed tantum reprobari isto loco casum, quo non aliàs creditor mutuo dare volebat, quam sub lucro ex causa suscepti periculi. Ut in pactum tale non libere consenserit debitor, atque ita contractus ille iudicetur non esse extra vitium, propter onus adjunctum debitori incumbens, qui maluerat suo periculo mutuum habere sine onere. Quæ solutio placet Didaco Covar. 3. *Var. c. 2. nu. 5.* & aliis, estque commodior, quam alicujus neoterici, qui interponit negativam, subtiliter quidem, sed contra textum omnium fidem, qui unanimiter affirmativè legunt Jo. an. Bernart. *De util. legenda Hist. lib. 2. in princ.* Vid. Nav. *ad d. c. ult. h. 1. & in Manuali. 17. nu. 284. & seqq. Binst. ad d. c. ult. qu. 1. & 2. Canif. ibid. 4. Scaccias De commerc. §. 3. Gl. 2. n. 37.* Quod de pecunia dictum, idem etiam in mercibus

Bbbb

eibus transvehendis statuendum, Covarr. *d. n.* 5. ut si periculo creditoris sit earum transvectio, ejus nomine lucrum licite percipiat ex eadem ratione. Idem & statuendum in pecunia vel mercibus terra transmittendis, quod lucrum percipiat nomine periculi transmissionis, non etiam ipsius mutui.

5 Item quaeritur, An fidejussor licite stipuletur quid à reo nomine fidejussionis? R. Id videri dicendum nomine periculi, quod subit fidejussor, juxta commune dictum, *Sponde, noxa pro alio est*; cum non sit rarum, ut debitore facto non solvendo, mutuum cogatur exsolvere, quod numquam recepturus, ut lucrum, quod accipit. accipiat nomine mercedis *l. hoc jure 19. §. labeo D. de donat.* Et hoc, ut recte ait Covarr. *d. loco num. 6.* si ex qualitate & conditione debitoris subit periculum; nam si nullum subit periculum, nihil causae subest quin salvetur lucrum in pactum deductum, cessante officio. Navar. in *Summa c. 17. n. 285. c. conf. 23. num. 4. b. t. Binsfeld. ad c. fin. qu. 3. eod.*

6 Habet locum usura proprie in mutuo, *can. 1. c. seqq. XIV. q. 3.* & praecipue circa pecuniam versatur, cujus est promiscuus usus, de qua dicta loca agant: quidni tamen & in vino, aliisque rebus fungibilibus?

7 Habet & locum in aliis contractibus, sive bonae fidei sive stricti juris. Nam si res vendatur pluris dilata solutione, id quod accipitur ultra verum valorem, accipitur sine causa, ut sit superabundantis sapiens labem, *d. c. consuluit 10. b. t.* quasi ratione mutui accedens. Est enim quaedam species mutui prorogatio solutionis, quasi pretium conventum receptum brevi manu esse emptori sub usuris creditum, *arg. l. singularia 15. D. de reb. cred.* Unde in *c. in civitate o. b. 2.* dicuntur vendentes carius, dilata solutione, incurtere peccatum usurarium, nisi subit causa excusans: ut si dubium sit, an tempore solutionis res sit pluris valitura, *d. c. 6.* quod tum aequaliter & emptor & venditor commodum ex tempore expectent; quod videntur mutuo cessisse sub pretio convento. Si tamen tempore contractus non erit venditurus merces suas venditor; nam foret tantum praesens conditio inspicienda, non futura, *Gl. fin. in d. c. fin.* Vid. Binsfeld. *ad d. c. 6. qu. 3. concl. 2. c. 3. b. t. L. lib. 2. c. 21. dub. 6.*

Quaeri posset, An idem obtineat in reo minoris propter anticipatam solutionem? Nihil continere id vitii, si minoris empta intra terminos tamen pretii infirmi, & non terminos summi pretii vendere nihil habet vitii, & eatenus procedit, quod habetur *l. 16. §. pen. de minorib. c. l. item 22. in fine* naturaliter licite licere contrahentibus circumvenire, cessante tamen dolo, sed non nimis spe quaestus, ut ait Seneca, *de brevitate vitae* cessare erit languere mercedem. Ut cessent termini infirmi pretii non est licitum, nec licet à labe si fiat ratione anticipatiois, quae non implicitam mutationem, cuius in mutuo quo res pluris est pretio dato, est licita usura, ut non sit sine vitio. Nisi ex occasione rem damnum emergens, aut in triplicem, sive causa meriti à stabilibus istis locum uti, & si traditio differatur in tempus, incertum est, an res tantum sit valitura, eo modo quo ante in venditore dictum, *d. c. 6. c. 6.* natura correlativorum Nav. *d. 1. 7. n. 285. Comment. de Usuris n. 4. c. alibi Binsfeld. ad c. qu. 4. L. lib. 2. c. 21. Dub. 7.*

Usurarum species est triplex: abest enim Compensatoria, quibus venit id, quod debetur ratione lucri cessantis, sive damni emergentis, *l. si commissis D. Rem ratam hab.* Et cessantia veniunt cum eo, quod interest: alia Praesens, quae debentur non ratione lucri petentis, propter moram non solventium, *l. cum quibus §. pupillo D. b. t.* alia Lucratoria, quae consistunt in aliquo lucro temporale, causa & tempore mutui principaliter exactum.

Prima species omnino est licita, quoniam verè interest creditoris, cum nemo tenetur teri prodesse extra causam necessitatis sine stipendio; nec contrarium sit officio, aliquo iurare cum sui indemnitate, quae de re ad *ad rit. D. de judic. n. 65. c. seq.* Quod si quod venditor recte petat sibi dari in compensatione rei venditae, *l. 4. C. de act. empti c. 1.* illae enim sunt compensatae, respectu exactum, quos percipit emptor: uti & illae esse compensatorias, quae in bonae fidei contractibus debentur ratione morae, *l. 1. §. 2. in bona fidei D. h. t.* Quod verum est, si terfies nam & debentur, si non interest non tanti.

Secunda species non damnatur, si pœna adjecta sit speciei debitorum, ut si rem non tradideris iocra certum tempus, aut etiam obligationi faciendi. Potest enim mora in his puniri; & lex addita in contractibus pœnam concernens quam conventionalem vocant, est servanda, *l. Legem D. de pœnis l. in traditionib. 48. d. eod.* etiam jure Ecclesiastico, quo sustinetur conditio privationis rei in emphyteusim data. Si ad biennium cesset solvere emphyteuta pœna statuta arbitrio non statim recte exigitur *c. per tuas sup. de arbitris*. Pœnas quoque testamentis subjectas admittit Ecclesia, ut facilius fervetur voluntas, quia nihil mali involvunt: uti nec illæ, quæ obligationi facti subjiciuntur, aut speciei *c. 4. sup. de arbitris. c. 7. inf. de pœnis*, etiam ab Ecclesiasticis personis, præcipuè Episcopis, sit consultus eas non peti, ne videantur lucrò inhare. Unde Greg. Pont. in *can. Fraturnitas xii. q. 2.* nomine rei furto subrepta Ecclesiæ non lucrum exigi, quòd non deceat Ecclesiam lucra damnis querere.

12 Debito quantitatis jure civili ex stipulatione adjectas pœnas in casum moræ usurarum loco peti posse receptum est, quæ tamen non excedant debitum usurarum modum, ne earum conventio tendat in fraudem legis, *l. Iulianus § ibidem D. de act. empti c. l. cum allegas C. h. tit.*

13 Ubi quaeritur, An idem obtineat jure Canonico? R. Ejusmodi pœnam non haberi eo jure liberam ab usurarum vitio, quòd præsumatur adjecta in fraudem usurarum, *arg. d. c. Consultus 10. h. r.* Si tamen fraus cesset, & pœna sit moderata secundum culpæ mensuram, dici potest exigi posse citra vitium, quatenus vere interest.

14 Tertia species, quia merum lucrum continet, principaliter ratione mutui exactum, est damnata & divina lege, & naturali, & Evangelica, & Canonica. De divina patet, *can. quoniam xiv. q. 4.* ubi dicuntur oblati præcepti divini dantes pecunias suas ad usuras. De naturali ex eo probatur, quod continet injustum proximi damnum, dum ex re non fructifera imò sterili, fructus petitur & commoditas, quòd natura non patitur. De Evangelica lege patet ex dicto Salvatoris. *Luca 6. Mutuum date; nihil inde sperantes.* Canonica lege im-

probari usuras habet totus hic Tit. & in 6. eod. item *dis. 4. 7. Cass. xiv. q. 4.* quibus locis Canonones passim usuras detestantur. Non rectè quis objecerit id, quod habetur *Deut. 23.* quo permittitur Judæis usurarum exactio ab alienigenis, non etiam à fratribus. Nam Resp. I. Istam permissionem processisse potius per dissimulationem à divina Majestate ad vitandum majus malum, ob duritiam cordis istius gentis, & avaritiam, qua etiamnum hodie laborant, & passim usuris inhiant, uti & eadem de causa iis est permittus libellus repudii. II. Admissio ibi agi de propria permissione & approbatione exigendi usuras ab alienigenis, non tamen de omnibus id intelligendum esse, sed de iis; qui hostes sunt, ut quos rectè vita spoliare possis, eosdem & bonis spoliis, secundum *D. Ambros. can. fin. xiv. q. 4.* & quasi cui per vim eripere bona liceat, etiam hac via subtrahas. Verum hoc non absolute ita intelligendum, cum est hostem spoliem jure belli non tamen & per contractum jure divino & naturali prohibitorum fraudare liceat, qui non nisi tempore pacis cum hoste rectè initur. Quo modo cessat argumentum à belli licentia desumptum, ut moderanda sit illa sententia, scilicet, quatenus damnorum ab hoste injustè illatorum compensatio patitur, *Cov. 3. Var. c. 1. n. 7.*

15 Quaestio vero est, An & jure civili possint dici usuræ prohibita? R. Si jus Dig-istorum inspicias, non posse dici esse prohibitas, cum passim eo jure permittantur, *l. placuit D. h. r.* Idem jure Cod. dicendum videtur, nisi quod *Gl. in Auth. ad hac C. h. r.* velit eas à Justiniano esse prohibitas: quæ hoc argumento ducitur, quod in *l. inter claras 7. §. Suscipimus c. de summa Trin.* de claret se suscipere quatuor œcumenica Concilia tamquam regulas Patrum, eaque velit obtinere vim legum, & eorum dogmata sicut sacras Scripturas accipiat: quibus cum usuræ sint prohibita, non potest non & easdem prohibuisse Justinia, secundum istam *Gloss.* Verum obstat, quòd ipse Justinianus easdem permiserit, certum modum earum exactio præscribens, secundum personarum qualitates, *l. eos. 2. C. h. r.* Ut ex *d. l. inter claras*, non possit sumi firmum argumentum, à Justinia esse damnatas usuras, cum argumentum à tacito non procedat, quando contrarium est

expressum, quod tacito prævalet. Covarr. *d. c. 1. num. 6.* Peguera *Decis. 30. n. 16.* Et licet nesciatur. *d. l. eos 26.* posterior an prior fuerit dicta *l. 7.* cum de data non constet, nihilominus ut fuerit prior, nihil tamen hoc promovet opinionem Glof. cum Iustin. in *Nov. ut part. usur. solut. 121.* usurarium exactionem in duplum permittat, quam esse posteriorem *d. l. 7.* omnino certum est. Nec obstat, quod idem Imp. *Nov. De Eccles. tit. 132. c. 1.* quatuor œcumenica Concilia iterum approbet, & licet posterius, non potest tamen videri revocasse *d. l. 26.* aut *Nov. 121.* tum quod eorum mentionem non faciat, ut non videantur correctæ, & procedat decisio *l. precipimus C. De appellat. tum quod postea Nov. de argent. contrahib. 136.* permittat beses usuras. Nisi velimus dicere, Iustin. tolerasse tantum, non etiam approbasse usuras, majoris mali evitandi causa, ut pulchre declarat Leo *Nov. 83.* eo modo, quo lupanaria permittuntur, tamquam minus mala, ad evitanda majora mala quæ causabantur per adulteria, sodomiam, & similia, Vid. Less. *d. lib. 2. c. 20. Dub. 4.*

16 Antichrestos pactum, quo pignoris fructus cedunt creditori, in vicem usurarum, jure civili receptum, propter incertum fructum eventum, *l. si ea lege 17. C. de usuris.* damnatum à Canonibus diximus supra, de pignorib. quod ratione dilata solutionis lucrum fructuum non sine labe usuraria ipsi creditori cedat, non obstante incerto eventu. Unde si fructus percepti, deductis oneribus, sortem adæquaverint, mandat Pont. pignus restitui, *c. 1. e. conquestus 8. h. r.* Quæ res exceptionem patitur. Primo, in re feudali per vasallum obligata ipsi Domino. *d. c. 8. h. r.* cujus ratio supra ad *tit. de feudis* est data Secundo, in re pignori per socerum genero obligata, in securitatem dotis numerandæ (ita enim legendum non etiam numerata, cum hæc non desideret securitatem) ex qua perceptos fructus genero non cogitur in sortem computare, sed sibi servat, nec accepta dote restituit, *c. salubriter 16. h. r.* Quæ res non patitur difficultatem, si res fingera sint in dotem promissæ; tunc enim fructus pignoris videntur accepti in compensationem fructuum rei promissæ in dotem, & non soluta.

17 At quaestio est super ratione decisionis *d. c.*

16. R. Aliquos eam ponere in dotis favore, quia multa specialia continet; sed obstat *c. ad d. de ne quidem pia causa facit usuras licitas.* Alii quos in conventionem, verum nec ea potestare usurariam labem, cum malitiam non minuatur partium voluntas. Aliquos vero esse in interesse damni emergentis, quod semper ritus sustinendo onera matrimonii, non propterea promissa dote, in cuius compensationem fructibus prædii oppignorati, dotee possidentur, utitur maritus, non computando sortem. Ut dicendum sit, aliquam esse sortem hac in parte ex causa dotis, cum constiterit in subintellecto pacto liberati oneribus fructus, non tam ex dotis favore, quam ex interesse emergentis damni, vel loco satisfactionis oneribus matrimonii. Quod facit taliter in *d. c. 16.* quod fructus dotis frequentius oneribus matrimonii, & creaturæ naturæ fructus prædii oppignorati sustentente ulla matrimonii onera, non solvantur, quæ salvet istam decisionem. Vid. Covarr. *lib. 2. c. 20. n. 141.*

Quid si dos non à socero, sed extrinsecus data? Resp. Posse videri, id esse dicendum cum in *d. c. 16.* non tam ponatur viduante dotem, quam in oneribus matrimonii, quæ etiam sunt in casu dotis promissæ, viduato: ut posita decisionis causa, viduante dicenda decisio obtinere. Covarr. *d. c. 16. vers. tunc primò.* Contra tamen dicitur ex eo, quod ad socerum pertinet computatio onerum matrimonii, non etiam dotis, ut in illo procedat decisio *d. c. 16.* non tam in hoc. Vid. Rebell. *De oblig. just. lib. 12. q. 10.*

Dubitationem recipit, An ex causa data dotis, soluto matrimonio restituantur uxori, aliquid possit petere mulier, nec hæredes? Ita vid. Molinam *De just. prop. lib. 4. c. 5. num. 6.* allegantem text. in *d. c. 16.* Qui cum se funder in oneribus matrimonii quæ marito incumbunt, non potest equè decisio trahi ad viduam, ejusve hæredes, in quibus ista ratio cessat. Ut contraria opinio verior, scilicet quod mulier accipiens causa dilata solutionis usuram committeret, quæ nec causa dotis, nec ulla alia etiam in materia

pia excusaret, c. 4. h. t. ut rectè tradit Covarr. d. loco *verf. sexto*, & loquitur Barbofa ad l. 2. in *prin. n. 40. D. foluto matrim.* Unde fi prædium adsignatum fit uxori loco pignoris, donec ei dos solvatur, fructus ex eo perceptos in dotem computare cogitur; cum nec favor dotis nec inopia viduæ permittat, ut illos lucreretur. Nifi inopia faceret mulieri intra annum viduitatis deberi alimenta ab hæredibus, tuæ enim pro ratione eorum posset uti fructibus, quatenus verè ejus interest, ratione lucri cessantis, aut damni emergentis, ut rectè d. l. tradit Covarr. Non rectè autem quidam restringunt d. c. 16. ad casum, quo differtur solutio dotis sine ulla dilatione data per generum, quasi si dilationem gener socero dedisset, non posset dici socer esse in mora. Nam ista distinctio, si rationem interelle inspicimus, malè probatur, cum utroque casu sint onera matrimonii, & que ita & utroque casu veniat interesse. Procedit itaque decisio d. c. 16, ex causa onerum matrimonii, siue citra pactionem percipiendorum fructuum sit pignus datum, siue sub pactione, quæ non faciet causam manti pejorem: neque enim quid mali moris involvi potest pactione, siquidem sit circa ea, quæ jure haberi possunt.

20 De eo quoque dubitatum, An licitè & citra labem maritus caveat testamento, ut donec dos uxori viduæ restituta fuerit, aliquid annuum ei præstetur? Resp. Si jus civile inspicias hoc esse extra dubium, per l. 3. §. fin. D. de annuis leg. quæ habet, usurarum nomine ita relictum deberi, intra probabilem tamen usurarum modum: quod non mirum, quia eo jure usuræ sunt permittæ. Tantum esse quæstionem, an textus iste procedat de jure Canonum. Plerique sunt ejus opinionis, quod res ista sapiat usuram, ex eo, quod propter dilationem sit relicta annua pensio, atque ita lucrum, quos citat Barbofa d. l. n. 41. In idem inclinare videtur Covarr. Var. 3. c. 1. *verf. septimo*, dum tradit, statutum, quo cautum est, ut interim, donec dos solvatur, annuum quid præstetur, non esse immune à labe, nisi respectu verosimilis interelle, ratione damni emergentis, aut lucri cessantis; qui id ipsum in terminis hujus casus repetit ibidem n. 9. Idem multis tenet Jafon in l. 1. *lett. 2. n. 29. C. de sum. Trin. Barr. & aliis allegatis*. Contra vult Castrenf. d. l. 1. *num. 14. Barroli & Jaf.*

opinionem improbens; ex eo, quod testator possit gravare hæredem pœna nominæ, si legatum non præstiterit, l. C. de his quæ pœna nom. Castrensem sequitur Alciat. §. *Paradox. c. fin.* qui tamen in hoc eam moderatur, ut procedat tantum, si testator dixerit solum tot annua dari, non etiam addiderit, loco usurarum; ex causa dilationis. Verum additam à testatore, etiam injustam pœnam hæredi non satisfaciendi esse extra usurariam labem, patet ex dictis supra *sod.* non etiam additam quantitatem, cui non rectè subjungitur soluti alicujus annui, propter dilationem nõ solutæ quantitatis. Ratio est, quod ratione facti non præstiti, aliquid legatario abesse possit, non etiam ratione quantitatis, quæ in se sterilis est, ut ei apposita pœna non possit non censeri apposita in fraudem usurarum, l. *Julianus 12. §. ibidem l. apin. D. de act. empr.* Et hoc, siue addiderit testator, causa usurarum se id præstari velle siue non, cum res illa non mutet vitium, nisi ostendi possit à legatario lucri cessantis aut damni emergentis interelle. Vid. *Canif. de V. juris c. 1. n. 24.*

21 Tertio excipe casum c. 1. in fine h. t. ubi Clericus mutuum laico dedit sub lucro fructuum beneficium, quod laicus injustè possidebat, & Clerici erat. Ratio additur à *Glof.* quod non alienum, sed suum recipiat: quæ ratio ex textu colligitur, dum dicit, *nisi forte Ecclesia beneficium suavit, quod redimendum ei hoc modo de manu laici videatur.* Ut etiam beneficium malè ab alio detentum hac via rectè quis videatur recipere; ex dicta ratione, cum secundum omnes non sit illicitum nec usurarium immediatè ex mutuo solutionem veri debiti sibi paratè, v. g. decem de mutuo, ut cum illis alia decem debita reddas, ut cum nihil accipiat ultra sortem, quod sit mutuatarii, s. d. vel suum, vel sibi debitum. Quod omnino rectè procedet, si debiti recuperatio in pactum deducatur, quia non potest esse fraudulenta, sed respondens justitiæ; ex consensu debitoris. Si pactum non exprimitur, necdum potest dici subesse vitium usuræ; ex dicta ratione, quod nihil alienum ultra sortem recipiatur. Aliud tamen injustitiæ genus suberit, cum compensatio clandestina non sit licita, ubi alia via juridica, qua quis suum recuperet,

obvia est, præcipue quia res ista scandalo non vacet, ut dictum Tit. superiori. Vid. Per. Nav. de Restit. lib. 3. c. 2. fin. n. 356.

22 Pater itaque ex dictis, usuram esse prohibitam, in d. & propriè sumptam pro lucro vi mutui, id est tamquam pretium mutui, intrinsecè malam est, & rationi repugnantem: ut neque dispensatione, neque ulla circumstantia iustificari possit, cum essentialiter contineat injuriam & injustitiam circa proximi res. Quæ sine dubio inficit exercentem usuras peccato mortali, non tantum si eas receperit, sed et si de his pactas fuerit, aut ejus intentionis sit, ut recipiat, nam peccata cogitationis, oris & operis ejusdem sunt ordinis.

23 Præterea qui usuras recipit tenetur ad restitutionem earum, sive Clericus sit, sive laicus, c. 1. §. 2. h. t. neque enim in uno minor est ratio quàm in alio, cum uterq; rem non suam detineat, cujus restitutioni obnoxius, ante quam non remittitur peccatum, c. Peccatum D. R. I. in 6. Quod autem uterque rem non suam detinet, est, quod usuras dans non voluerit illas donare, sed dare, quantum justitiæ ratio permittit, nec plus à se abdicare, quàm ex justitia debet. Suar. De Simonia c. 59. n. 26. Quia autem pretium usurarum nec ex justitia debebatur, nec exigi justè poterat, voluntas dantis non potuit habere effectum; cum ubi causa dandi non subsistit, nec datio subsistere queat. Nec rectè obijceris, quod causa fuerit impleta, scilicet mutuum datum, quia ista translatio mutua pecuniæ non est sufficiens ad iustificandum exactiorem alicujus lucri ultra mutuum, ex vi ejus. Cessante itaque voluntate dantis usuras, non potest earum dominium transire in accipientem: ut nec agrum, domum, equum usurarum nomine acceptum ab usurario, in ejus dominium transire, quia contractus sit nullus, rectè tradit Covarr. Var. c. 3. n. 6. Nav. d. l. n. 387. Unde consequitur, translata hujusmodi in tertium possessorum posse ab eo vindicari, cum plus juris non habeat tertius quàm ejus auctor habuit, nemo 54. D. de R. I. §. c. nemo 79. eod. in d. Licet contrarium velit Nav. in summa c. 17. nu. 205. ex eo, quod voluntariè res tales sint datæ ab eo, qui mutuum accepit: verum hoc falsum esse jam ante dictum. Vid. Less. lib. 2. c. 20.

Q. An saltem rei ex usuris comparate adquiratur dominium usurarius? R. Hoc non traditur & probari hac ratione, quod res justè ab usurario adquisita, licet pecunia aliena, per obnoxium quidem facit pecunia, non tamen contractum invalidat. Quò facti tenentur ex ead. de rei vindic. in quo deposita pecunia emptas possessiones deponens male non tenetur ferri petiti; cum res ipsa nihil mali in se continet, sed tantum pecunia, cujus restitutio ex d. Cov. d. n. 6. ubi tradit, tenent etiam clericum fructus ex re usuraria perceptos, tamquam perceptos ex re aliena à malæ fidei possessoribus, si quis à non domino. Et hoc accipitur de usuraria, non etiam de comparata, quæ tenetur usuraria, quia hæc sit ipsius usurarii dominium. Vid. Navar. de Restit. lib. 4. c. 1. n. 4. §. 1. Suar. De cultu div. vino c. 38. n. 12. §. 119.

Q. II. An pro restitutione bona vitæ sint alijs titulo hypothecæ obligata? R. Non Abbates, in c. 5. n. 12. h. t. quem sequitur Cov. d. loco n. 6. tradere nullibi à jure in d. d. hypothecam, cum sine jure induci hypothecæ tacita non possit. Nec rectè alligantur, quia ibi non dicitur eos, qui usuras solvere agere hypothecaria, sed in solutionem mutuum injustè acceptarum esse vendendas possessiones de usuris comparatas. Si tamen vendi nequeunt ex causa usurarum, cum terti per alterum non sit inferenda iniquitas. Et hoc, si ex causa onerosa peractum sit; nam causa lucrariva faceret iniquitate vendendas esse illas possessiones, quæ ter lucietur alterius jactura, ut rectè tradit Cov. d. l. secundum ea, quæ traduntur D. de his quæ in fraud. cred.

Q. III. An teneantur usurarii heredes? Tenent non tantum suos, sed & extraneos. Tuano: 9. h. t. eadem ratione, quæ declaratum quia res defuncti non fuerint, ut nec red's esse possint, ne alieno scelere defunctum quod defunctus tenebatur ad dandum exsolvendum, ut etiam heres ad idem tenetur, saltem jure Canonico, quo heres incumbit exoneratione conscientie defuncti, tantum in casu, quo penitens decellit, ut Abbas in fin. sup. de sepult. quali tunc videtur

tur mandate restitutionem, verum et si impetrens, ut probatur sup. d. tit. de sepul. n. 11. & probat Covar. d. lib. n. 7. Quod facit, quod e. 9. loquatur in distincte, ut sit taliter intelligendum. Non tenetur autem ultra quam fert hereditas, uti colligitur ex c. 5. sup. de raptorib. & habet regula juris, *l. ex qua persona* 149. D. de R. I. neque etiam quis aliunde magis gravandus, quam honoratus Plura Biasf ad d. c. 9. q. 1. h. t. Less. d. c. 10. dub. 20.

27 Legatarios quoque teneri ad restitutionem recte dixeris, deficiente herede, si per legatum factus sit defunctus non solvendo, quia tum in eo est causa damni, & lucrum caperet damno alieno, quod iniqum. Navarr. de restit. lib. 3. c. 2. n. 418.

28 Non tantum res ipsa usurarum nomine exacta restituenda, verum & damnum, quod ea de causa perpellus mutuarius, & interesse, nomine lucri cessantis aut damni emergentis causatum ex prestatione pecuniarum causa usurarum, cui causam dedit usurarius; non minus quam fur, qui tenetur ad omne damnum & interesse illi, cui furtum fecit. Nec obstat, quod ad interesse lucri cessantis ex contractu mutui aut simili non teneatur quis, si in pactum non fuerit deductum. *l. si sterilis* 22. §. cum per venditorem D. de act. empti; nam aliud est in delicto, quod continud ponit in mora non restituentem, & sic ad omnia damna obligat.

29 Quid si res accepta usurarum nomine perierit sua sponte? R. Generaliter receptum esse, post moram debitoris re intercepta, perpetuari obligationem, *l. quod re* 5. D. de reb. cred. idque ne facto unius alteri contingat injuria, ut quod tempore non reddiderit, ipsi imputandum veniat. Videtur tamen hac in re distinguendum, in casu, quo res eodem modo penes dominum erat peritura: ut si dominus eam rem erat distractus, sive vendendo sive donando, usurarius teneatur non secus atque sui, & qui per merum rem ablatam non restituit, *l. item* 14. §. quod si homo D. quod metus caus. qui in tali casu est causa damni. Si vero dominus erat rem sibi servaturus, usque ad id tempus, quo fato periit, non videtur damnum causatum ab usurario aut simili. Ut non teneatur domino, cui nihil abest ejus facto, atque ita æquum sit eum liberari, cum quod re

restituta non esset consecutus dominus, id necre perempta æquum sit per eum exigere, *l. si plures* D. de pos. Vid. Cov. ad c. peccatum 2. §. 6. nu. 1. & dicta ad d. D. de rei vindic. n. 54.

Dubitarur, An Judæi teneantur ad restitutionem? R. Causam dubitandi sumi ex Deus. c. 29. ubi permittitur Judæis ab alienigenis usuras exigere: ut possint videri non peccare, nec teneantur ad restitutionem, quasi non accipientium. Verum dictum supra eod. hoc non accipiendum generaliter, sed in casu certo, excipiendum generaliter, sed in casu certo, extra quem Judæi non minus quam Christiani peccant in usuras exigendo, tamquam alienæ rei possessores, eoque non convenit esse melioris conditionis quam Christianos, cum, ut habet IC. in l. 4. D. quod vi aut clam, stulti non debeant esse melioris conditionis, quam periti. Quo modo in s. post miserabiles, 12. & c. penult. h. t. præcipitur Principibus sæcularibus, ut cogant Judæos remittere usuras Christianis; alias iis Christianorum communionem omnimodam denegandam, Canil. hic c. 7. num. 4. Nec, quod d. c. pen. nolit immoderatas & graves usuras exigere, quasi immoderate exigi possint, argumento à contrario sensu; nam omnes sunt immoderate, cum quidquid præter sortem exigitur sit injustum atque immoderatum: quomodo d. c. 12 loquitur simpliciter de usuris restituendis

Cooperantes qui & qualiter teneantur, etiam quaeritur? Resp. Omnes teneri ad restitutionem in solidum; sicut ipse principalis qui efficaciter, sive consulendo, sive procurando, sive scribendo aut aliter cooperantur ad usurarum exactorem; quia cum causam damni dederint, damnum dedisse videatur, teneanturque ad ejus restitutionem, quatenus à principali non est facta, qua de re Navarr. c. 17. nu. 17 & 130. Hinc consulens exigere usuras, proxenera sive mediator, tenetur, quia concurrunt ad exactorem. Nisi tamen ideo concurrant ut mutuuario provideant, cui aliter provi sum esse non posset: nam cum mutuarius recte eo casu sub usuris solvendis mutuum accipiat, ita & alii eam in rem concurrunt, non tam peccantes, quam caritatis, bonique consilii & auxilii officium præstantes, Navarr. de Restitut. lib. 3. cap. 4. Less. d. cap. 10. nu. 178.

Tene-

Tenentur & Judices, eorumque consilarii qui statuto vel sententia solvere usuras compellunt, aut solutas repetentes impediunt, quia concurrunt ad eorum exactiorem, vel iniquam retentionem, quales ideo excommunicationi subicit Clemens V. *Clem. an. h. t.* Uti & eos, qui ejusmodi statuta non delent intra tres menses, aut consuetudines ejusmodi non abrogant. Exceptionem hæc patiuntur in iudice usurarios admittente, nullo iis adhibito auxilio. *Less. d. loc. n. 179. Navar. de Restit. l. 3. c. 2. n. 441.*

33 Tenetur item Notarius instrumentum confabens, quo ad usuras solvendas cogatur mutuatarius, quia concurrat ad causam damni, nisi ad petitionem hujus, ursei subveniatur, scripserit, quia beneficium potius præstare censetur, quam injuriam inferre. *Navar. d. c. 2. n. 429. & seqq.*

34 Rectè quoque dicentur illi teneri tamquam cooperatores, qui penes usurarium pecunias deposuerunt, in finem eas mutuandi sub lucro usurarium: nam si alio fine, non tenebuntur, etiam si eas expenderit illicitè usurarius, quia non possunt videri concurrere, usurario ex sua malitia abutente pecunia deposita, nisi quod possit depositio videri dedisse occasionem peccandi, quæ in peccato quidem ponit deponentem, tamen citra restitutionem.

35 Quid de famulis dicendum? Respondendum, Certum esse, hos, si contractum usurarium ineant, licet non suo, sed dominorum nomine, teneri ad restitutionem, quod damnum secutum consensu causent. *Navar. d. c. 17. n. 267.* ubi vult eos teneri principaliter etiam ante excusum dominum, quia non tamquam accessorii, aut fideiussores intervenerint, sed tamquam principales contrahentes. Videtur tamen probabilius, eos teneri, nisi in casum, quo fenerator aut non vult solvere, aut non potest, quod hujus negotium principaliter agatur. Dubium est in casu, quo famuli contractum non ineunt, sed tantum recipiunt pignora, numerant pecunias, expensas in rationes referunt. *Navar. d. loco numer. 266.* vult tales & peccare, si fiant pecuniam sub usura mutuari, & teneri restituere, quasi ad iniquitatem usurariam concurrentes. Cujus opinio rectè procedet, si famuli, aut pecuniarum col-

lectores aliquo modo cogant mutuatarium persolvendum mutuum cum usuris, idque oportunitis verbis, exactiorem aut minus, hujusmodi ponunt injuriam proximo inferre. Si autem nullo modo cogatur, sed mutuatario solvere accipiant pecuniam, & recipiant, non possunt videri iniuste exacti, aut contractui cooperari, cum contractus exactio per dominum sit causata. Quæritur & conservans pecuniam exactam non potest videri efficax causa injusti damni, quæ tantum exhibet ministerium. *Vide. Auzan. de Moral. p. 3. lib. 5. c. 18. qu. 9. Navar. de Restit. d. c. 2. num. 425. & seqq. Less. d. c. 2. n. 441. & seqq.*

Dicta de restitutione omnino obtinet in usura reali, quando scilicet scilicet conventionem inter mutuantem & mutuatorem usurarium lucrum est superadditum. Illi usura conventionalis, quando conventionem quidem est de solvendo usuras, non tantum la sunt acceptæ: quia in re peccatum quod commissum à mutuatante, propter voluntatem appetitum, quia tamen de facto non est solus proximus, non potest esse restitutum.

Quæritur autem, An ex mentali conceptum sit noxium restitutioni? Respondendum. Mentalem usuram hic non accipimus peccato interiori, distincto ab omni exteriori, sive pro pravo animo, quo tantum quidem lucrum usurarium, nulla tamen minus subsecuta datione. Nam certum est, abutendum esse, ex manifestis rationibus, quibus la mala intentio, quæ est actus immundus, non possit ullum damnum inferre, ut solo presentia tale peccatum sit expiandum, & mentalem usuram in materia restitutionis accipiendam esse pro animo pravo, quæ actus exterior, scilicet lucrum ultra mutuatantem latio & acceptario, est subsecutus. Quæritur videtur mihi admodum probata sententia tri à *Navar. d. lib. 3. c. 2. num. 210. & seqq.* distinguens varios casus. Primo, An ex parte & dantis mutuum, & reddentis sit intentio, quod & speretur, & reddentis sit ex liberalitate. Secundo, An utroque presentio sit prava, & dantis recipienti quæ sit tra sortem, quasi ex debito, vi mutui, & non

tustarii, qui non aliis ultra sortem reddet, quam quia putat alias sibi non fore consultum. III. An tantum ex parte mutuarii sit prava intentio, qui non nisi & quasi ex debito reddit coacte ultra sortem, cum ex parte mutuantis sit animus recipiendi ex liberalitate. IV. Si corrupta sit intentio mutuantis, qui lucrum immediate vi mutui intendit, offerens autē sana & bona intentione, liberaliter scilicet lucrum dederit.

Primo casu nulla potest dici subesse usuraria labes, cum nec mutuanti adit illicita intentio habendi alienum, invito domino, nec datus tam coacte dederit, quam liberali, & grato animo; quo casu ut cessat furtum, ita & usura.

Secundo non potest negari contineri usurariam labem, cum utriusque intentio sit mala; & mutuantis, qui lucrum ex mutuo principaliter intendit, & turpiter, contra præceptum divinum, *Mutuum date, nihil inde sperantes*, & mutuarii, qui dat involuntarie, non daturus, si aliter sibi consulere posset, quo in casu videtur loqui textus in *c. Consultus 10. h. tit.*

Tertio casu, durante bona fide & intentione mutuantis, credentis liberaliter & grato sibi superadditum lucrum, nec peccabit iste, nec tenebitur ad restitutionem mutuarii, cui placido ac prompto animo mutuum dedit; nam si moroso aut averso, ratio esset, per quam posset præsumere, non superaddi lucrum gratose à mutuatio, sed coacte. Dico, durante bona fide; nam conscius postea contrariae intentionis tenebitur ad restitutionem lucri eo modo, quo usucapiens, donec est in bona fide, recte possidet rem alienam. Ubi vero conscientia rei alienae accessit, tenebitur restituere. Non tenebitur tamen hoc in casu nisi quatenus factus locupletior; nam cum bona fide processerit, non tenebitur ex injusta acceptione, sed ex detractione rei, quam facit injustam superveniens scientia invaliditatis tituli, ante quam non potest dici male consumpsisse, qui tamquam Dominus abusus re quam putabat suam, atque ita non tenebitur de consumpta, *argum. eorum. qua traduntur de bone fidei possessore D. & C. de rei vindic. & Instit. De rer. divis. §. Si quis à non Domino.*

Quarto casu fatendum est, peccatum esse mortale usurae interae; quod ponit voluntas habendi rem proximi via improba, juxta responsum in *c. fin. sup. de simonia.*

Controvertitur autem, An eo casu restitutio sit faciendā à mutuante? R. Affirmativam partem adstru, Primo, per textum in *l. 4. §. 2. D. de condit. ob turp. caus.* qui habet, turpiter & sine titulo acceptum repeti posse, etiamsi non turpiter sit datum, ut in casu proposito, cum causa ex parte accipientis sit illicita & usuraria ut nequeat accipiens retinere, quod accepit. Secundo, per text. in *l. si ego 18. in princ. D. de reb. cred. l. in venditionib. §. D. de const. emp. l. in omnibus 55. & 57. D. de oblig. & act.* in quibus dissensus in causa rei tradita facit nihil valere quod actum est; ut, si putem mihi donari, quod mutuum datur, nec donationem nec mutuum esse ait. *C. d. l. si ego*, nec nummos accipientis fieri. Tertio, per text. in *d. e. consultus 10. h. tit.* ubi intentio sola, ut plus sorte recipiatur, cessante licet omni conventionione, facit accipientem obnoxium restitutioni. Contraria tamen sententia, allatis non obstantibus, videtur probabilior scilicet accipientem non teneri isto in casu ad restitutionem ejus, quod liberaliter ultra datum est. Quam pactem tenet Covar. ad *c. peccatum p. 2. in princ. n. 4.* qui tradit, pravam quidem attentonem facere accipientem Deo obligatum esse ad agendam penitentiam, non tamen obnoxium restitutioni Ratio est, quod restituendi obligatio nascatur ex injusta laesione proximi, aut damno injuste illato; hic autem nulla laesio nullum damnum proximo, qui sponte & libere obrulit, potest dici illatum. Facit eodem *d. e. fin. de simon.* in quo accepta per simoniam mentalem & sancte pacto, non sunt restituenda, sed tantum placandus dicitur Deus. Cujus resolutionis non potest esse alia ratio, quam quod aliter voluntarie pecuniam obrulerit, ut nulla ei possit dici facta injuria, quae restitutioni aliquem reddat obnoxium. Facit denique, quod traditur de fure accipiente rem alienam à Domino, quem putari vitium, cum sit voluntarius, qualem non teneri actione furti, expressum *Instit. de oblig. qua ex delicto nasc. §. sed et si credat l. inter omnes 4. §. per contrarium D. de fure. nec obligari ad restitutionem; siquidem nihil per injuriam*

juriam potest videri detinere, qui rem alienam ex domini consensu obtinet, licet in animo sit peccatum furti commissum. Vid. Azor. p. 3. lib. 5. s. 27. Navar. d. c. 2. n. 217 & lib. 2. c. 2. n. 388.

Ad argumenta in contrarium allata dicendum: Primum non obstat, cum loquatur in casu, quo acceptio est illicita in se, & in ipsa causa quae turpis, non etiam quando tantum in opinione & intentione: ut in casu proposito, in quo non agitur de contractu, sed de donatione, quam alter quidem ut talem acceptat, sed minus liberalem, quae res non potest infringere effectum. Non obstant textus secundo loco adducti; quia loquuntur in casu, quo traditio fit ex causa, in qua proinde dissensus existens inter dantem & accipientem, quorum uterque fingit sibi diversum reatum, unum donationis, alter emptionis, impedit translationem dominii. Hoc autem in casu recipiens scit, nullam subesse causam debiti, aut non nisi iniquam & reprobam jure naturali: ut licet recipiens lucrum ultra sortem tamquam debitum, habeat tamen implicitum animum recipiendi gratuito. Et quamvis, durante conscientia erronea lucrum sibi acceptum habeat tamquam debitum, & tamquam a coacto datum nomine mutui, peccet; nam erronea conscientia obnoxium faceret peccato & restitutioni: ea tamen deposita, mutato animo ex circumstantiis, cessabit restitutionis obligatio etiam in conscientia, cum esset injustitia, cum exterior, quia mutuum accipiens non est involuntarius; tam interior quia mutuius habet voluntatem non capiendi ab invito, sed gratis datum gratis accipit. In dubio animus colligi potest ex circumstantiis, ex qualitate rei datae, ex signis amicitiae, ex jactura vel lucro dantis. Ubi etiam advertendum, an mutuans dederit aliqua signa animi appetentis lucrum, quae potuissent incitare mutuatarium ad quid dandum non voluntarie. Ex aliis quoque signis idem est colligere viro prudenti. Non obstat d. cap. consuluit, quia loquitur in casu dubio, an ultra sortem sit quid liberaliter datum, an coacte, ut ait Covarr. d. loco imò praesumendum non esse datum liberè (si iudicia aliò non trahant) ei, qui aliàs non daturus erat mutuum, nisi lucrum esse consecutus. Unde praesum-

prio colligitur violenta, quod mutuatario dederit gratis, sed causa mutui habenda, ut dicitur ibi Pont. mutuatorem esse restituendum ad restituendum. Vide hoc etiam aliqua sup. De simonia n. 118 ubi dicitur de conciliatione. d. c. si a. s. d. c. 2. n. 2.

Hæc de restitutione, quæ etiam locum habet in casu, quo juravit mutuatarius & solvitur, secundum e. 6. sup. de pænitentiis & reperiendum, neque enim facit juramentum mutuatario tutum mutuantem in contractu, sed tantum facit repelli juramentum, donec solutionem obtinuerit a juramento, non obstatum est. Imò & ad relaxationem hujusmodi juramentum creditores cogi possunt. d. c. 2. sup. d. tit. De juramentis.

Quod si accepta usura sit remissa mutuatario, quia eas solvit, nihil videtur dandum ab eo, cui sunt soluta, cum sit deus delictis sive civilibus sive criminibus tenus privatum interest, librum sui contractus suum remittere: est enim condonatum arbitrium reum suatum, & in re communi nisi in casibus, quibus jus remittitur, ut in casu e. si quis in casu d. c. 2. n. 2. scrip. in 6. c. 2. in fine de censuris & de quod in casu præsentis ratio est: ratio est scilicet quod alienum invito dominum tunc datur, cum per remissionem, quod mutuum datum est, donec gratuito, ut dicitur D. Augustini. Non dimittitur peccatum nisi restituatur ablatum, quia non cessat latum ita condonatum. Covarr. d. n. 1.

Inquirendum restat, cui sit faciendus restitutio. Ubi certum est, illi faciendam esse, cui fuit iniuriosa ablatio. Ut aliqui minus recte sentiant, qui volunt sufficere eas restitui pauperibus, quibus non fuit iniuriosum, non superfluit, eius hæredibus faciendum creditoribus. Quod si non inveniantur mutuatarius, nec eius hæres, sufficit in pauperibus fieri potest consulatur mutuatario, non est habenda ratio, ne egrat foveatur ex suo maleficio lucrum caperet, & iniuriosum possideat. Excusabit tamen eum, si mutuo inopia, d. c. 6. h. 1. cum ad impediendum teneatur.

42 Notatur præterea usuras exercens infamia
l. improbum 20. C. quib. ex caus. infam. irrog.
 Sed quaeritur, An ipso jure? R. Non videtur, per
 d. l. 20. in qua dicitur irroganda infamia, quod
 verbum videtur accipiendum de sententia fe-
 renda, Gl. tamen in d. l. 29. illud accipit de sen-
 tentia lata, vultque ipso jure irrogari infami-
 am; quam & alii sequuntur, & comunem dicit
 Covar. 3. *Var. c. 3. n. 2.* Quæ sententia & jure
 Pontificio videtur probari, *c. inter 11. inf. de
 excessib. Pralat.* in quo Pont. usurarium vocat
 indignam & vilem personam. Loquitur autem
 d. l. 20. de iis, qui illicite exigunt usuras.

43 Unde dubitari potest, An hodie illi noten-
 tur, qui intra præscriptos jure Cæsareo limi-
 tes eas exercent? R. Ita dicendum esse: nam
 quod d. l. 20. tantum notentur exi- gere, resili-
 citas, est, quod eo jure intra præscriptos terminos *l. eos
 C. hoc t. usurae licite exigebantur*, ut non me-
 reantur ex gentes poenam, qui legi se confor-
 mant. Verum cum naturali & Canonico jure,
 qualibet usurae sint improbatæ, dicendum, ad
 exercentem qualcumque usuras dictam poe-
 nam extendi, non ex vi juris civilis, quia poena
 non solet extendi secundum dicta in simili sup.
De Conjang. num. 29. sed Canonici, per d. c. 11.
 ubi irritatur collatio facta usurario tamquam
 vili & indignæ personæ, cui ad officia, benefi-
 cia, aliosque honores non est aditus, *c. Infami-
 bus de R. l. in 6. Covar. d. loco num. 3.* Quod ac-
 cipiendum de notoriis usurariis, nam occulti
 infamia juris non adiciuntur, donec eorum
 crimen detegatur per sententiam.

44 Præterea usurarius manifestus, qualis est,
 qui publice usuras exercet, aut in judicio con-
 fessus, ut eadem iuris, ab aëris communi-
 one & Ecclesiastica sepultura est reinoven-
 dus, *c. 3. & 5. h. t.* Cujus ratio est, quia consti-
 tutus in peccato mortali, quali non tam pro-
 dicit communio & sepultura Ecclesiastica,
 quam obesse secundum dicta sup. *de sepulch.*

Habetur etiam ineffabilis, ut testamentum
 non faciat cum effectu, per *c. quamquam eod. in
 d. nisi vel restituerit usurarum nomine acce-
 ptum, vel jussit restitui de facto sufficienti
 data cautione de restituendo, quatenus fuerunt
 vires hereditatis. Quod ita inductum, ut
 facilius usurarii ad cor redeant, Peguerra *De-
 cess. 31.**

46 Quid si testamentum fuerit factum, ante-
 quam esset usurarius? R. Rectius dicit, testa-
 mentum prius everti, propter subsequente-
 m inhabilitatem cum inquiratur, habitas adit &
 tempore testamenti facti & mortis. Covar. *d.
 c. 3. n. 9. vers. Undecimo.* Quo modo eam deesse
 facit omilla cautio, quam necessario Canones
 requirunt ad hoc, ut usurae restituantur, qui finis
 & hic obtinet; & quidem idoneam qualis est,
 quæ sit per fidei jussores vel pignora, hanc enim
 solam idoneam habent leges; *l. mandato 59. §.
 fin. D. mandati. Gl. communiter recepta in d. c.
 quamquam*, cum aliis cautionis nomine etiam
 nuda promissio contineatur, *l. 3. C. de verb. signif.*

47 Ubi quaeritur, an sufficiat testamentum fa-
 ctum cautio subsequatur? R. De jure verius
 esse testamentum non subsistere, nec ideo con-
 valescere per subsequente-
 m cautionem, cum
d. c. quamquam aliter factum quam satisfaci-
 one præmissa, aut idonea cautione, vel esse
 irritum; & secundum juris regulam requiratur
 habitas in testatore tempore facti testamenti,
l. 1. §. sed si filius D. de legat. 2. non sufficiat
 autem, si subsequatur, cum ab initio nullum tra-
 ctu temporis non confirmetur, *l. 1. D. ad reg.
 Canon.* Contrarium tamen communius dicit re-
 ceptum Covar. *d. c. 3. in fine, Ant. Gabriel.
 Commun. Conclus. lib. 4. concl. 3.* propter ea
 quod satisfactum sit constitutioni Canonis, ej-
 usque fini, ut scilicet restituantur usurae quod
 isto casu fiet. Fatetur tamen de jure priorem
 sententiam esse vetiorem, & posteriorem obti-
 nere in Ecclesiastica sepultura, etiam præstita
 cautione per hæredes usurarii quod cesset causa
 ob quam denegata est quatenus tamen defun-
 ctus est contritus, quia alias non prodesset ei
 terra sacra.

Relicta itaque testamento tali non valet,
 sive particularia, sive universalia.

48 Quaeritur autem, An & legata pia in eo re-
 licta peti nequeant? R. Ita videri posse, ex eo,
 quod cum testamenta hæc omnino irrita
 sint nihil ex iis peti possit. Quod facit, quod
 ut mox dicemus, nequidem oblationes a tali-
 bus Ecclesia recipere debeat, *c. quis 3. h. t.* Ita
 tenet Abbas in *rubr. de testam.* Censet tamen
 Covar. *d. loco* æquius esse, legata pia præ-
 stentur, modo solvendo sit hereditas iis, à
 quibus usurae exactæ; neque enim pia
 Cccc2

causæ favendum cum detrimento alieno, cum elemosyna de alieno non sit iusta. Peguerra *d. decif. 31. n. 9.* Nec obstat, quod *d. c. quamquam* generaliter disponat, irrita esse raliu testamta; cum lex generaliter loquens restrictionem admittat, secundum jura alia, quæ multum favoris attribuunt piæ causæ, ut licet testamta aliàs non subsistant, causæ tamen piæ ratione sustineantur.

49 Q. II. An relicta codicillis valeant? Respondendum. Id posse, cum *d. c. quamquam* tantum loquatur de testamento, ejus constitutio cum sit pœnalis, videtur non extendenda, *c. Odia de R. l. in 6.* Contra tamen dicendum; foret enim aliàs illud testandi prohibitio, nisi prohibitus t. stari posset codicillis relinquere pro lubitu. Fact, quod codicillorum factio pendeat à licentia testandi; ut cui hæc est denegata, & illa denegata censeri debeat, *l. 2. §. pon. D. de jure codic. Gl. in d. cap. quamquam.* Quo casu extendi rectè constitutionem pœnalem tradit Felin. *in c. Translatio nu. 11. sup. De constitut.*

50 Q. III. An liceat illi donare mortis causa? Resp. Hec posse videri, cum donet inter vivos bona non quesita per labem usurariam, uti dictum *D. de donat. num. 14.* quoad initium autem hæc donatio magis accedat tractatui, & sic donationi inter vivos, quam ultimæ voluntati: ut *d. c. quamquam*, cum sit pœnale, non tam debeat extendi, quam suis terminis concludi. Communiter tamen contrarium receptum, cum donatio talis habeat effectum legatorum, & possit, ea opinione admittà, fieri fraus *d. c. quamquam*, Covarr. *p. 3. Rubr. de testam. n. 14.* Jul. Clar. *§. Donatio q. 7.* Peguerra *d. decif. 31. n. 12.*

51 Q. IV. An Judæi teneantur pœna *d. c. quamquam*: Rem esse controversam, & posse videri non teneri, cum sint extra Ecclesiam, ejusque legibus non teneantur. Verumtamen non improbabile, eos quoque comprehendi, & ad observationem *d. c. quamquam* constringi, non quoad pœnas spirituales eo contentas, quæ eos, cum sint extra Ecclesiam, ligare nequeunt, sed quoad alias pœnas, quæ ratione politica ad legis naturalis observationem & tutelam constituantur; quibus cum omnes homines ligentur imò etiam Principes, quidni & Judæi, subiecti eatenus non tantum Principibus sæcula-

ribus, sed & Ecclesiasticis. Quibus præsertim est, testamta Judæorum usura, quæ aliàs valitura, quam præstita debita causa de restituendis usuris, quas perceperunt, & ejusmodi præceptum Ecclesiæ spectat ad observationem legis naturalis, cuius præsertim contraria est usurarum exactio. Covarr. *num. 9.*

Nulla præterea oblatio à tali occasione pienda; recepta restituenda, ne videantur Clerici cooperari ejus peccato. Oblationi tamen recipiens, aut corpus ejus sepelitur, & non nisi post satisfactionem ad restituendum Episcopi absolvendus, *c. 3. h. 1.* Mandatum & Clericus ab officio & beneficio. Layicus communicandus, qui monitus à vicario exercitio non desistit, *c. 7. h. 1.* Mandatum rariis locantes ad s. in terris suis laborum mittentes censura à suis Prælatiis notandi Clerici majores, ut Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, suspensionem, minores excommunicationem incurrant; collegium autem sitas interdicti sententiam. Qui si non pudent in tali statu, ex tunc eorum interdicto subjacent, *cap. 1. tot. in 6.* Quod tantum loquitur de alienigenis non admittis, ut non obtineat in indigenis pœnam contineat, quæ non extenditur, res se dent huic improbo lucro extenuantibus abactis facile erit indigenis. Exerere usuras non esse peccatum ab actis pertinaciter tamquam hæreticos pœnas vult Clemens V. & contra eos diffamatos aut suspectos de hæresi pœnas *Clem. 1. h. 1.*

Fuit in Italia ante aliquot annos talis modus subveniendi pauperibus aut paribus, eorumque miseriis sublevandis, pœntium collatis eum in finem à virtus pietatis donatione inter vivos, sive ultima voluntate pecuniis, quem *Moniam pietatis* appellavit placuit. Sunt autem istius Mentis hæc conditiones; ut pauperibus mutuum detur certam summam, certum tempus, annu scilicet aut amplius, modico in singulis annis contributo, & acceptis ab his pœntibus idoneis, quæ nisi lauant intra d. certum

distrahantur, & quod ex pretio, sorte detracta & Monti restituta, mensuroque augmento superfluum, domini pignorum reddatur.

53 Qua in re controversia est, An iste Mons pietatis sit licitus, nec sapiat usurariam labem? Respondendum. Fuisse, qui labem usuraria eum carene negarunt, hæc potissimum ratione, quod quid accipitur ultra sortem; nec salvari posse Pontificum decretis, quæ non prævalent juri naturali & divino, quo prohibetur esse usuras probatum est supra eod. num. 14. Ut ne quidem in gratiam præ causæ permitti dispensativè per Pontifices possint, cap. 4. h. 2. cum non sit faciendum malum, ut inde eveniat bonum. Dicendum tamen, nihil istum Montem improbi continere, nihilque obstat, quo minus in Republ. sit admittendus, in commodum pauperum, sub dictis conditionibus. Nam quod in singulos menses quid ultra sortem contribuat, id exiguum est & non tam exactum vi mutui, quam ratione expensarum, quæ necessariae sunt ad Montis conservationem & administrationem, Cujus ordinis sunt alimenta, stipendia eorum, qui Monti præstant & deserviunt; reparaciones ædium, in quibus, Mons iste constitutus, alique sumptus: qui si ex Montis summa essent subministrandi, non posset ille subsistere. Ut quod ultra sortem accipitur non possit dici usurarium, eum, secundum dicta superius, damni emergentis causa acceptum sit extra labem, modò ultra expensas necessarias Monti nihil accedat lucri. Non facit etiam, quòd pignora accipiantur, & distrahantur, si intra tempus non luanantur; nam hoc ideo, ne Mons exhauriatur per defectum solutionis, & pluribus subveniri possit. Quibus attentis Leo X. Pont. dictum Montem in Concilio Lateranensi approbavit, adfirmavitque eos licitos & sanctos esse & per prædecessores suos ex certa scientia approbatos. Vid. Navarr. in *summa* cap. 17. nu. 217. & de *usuris* Notab. 20. Molina de *Iust. & jure* Tract. 2. disp. 325. Azor p. 3. lib. 5. c. 8. & 9. Less. l. 2. c. 20. dub. 23. & plenius in *Append. ad d. dub. 23. & alii.*

54 Unum restat inquirendum, An usurae delictum sit fori Ecclesiastici tantum, an verò mixti? Respondendum. Non deesse, qui merè Ecclesiastici fori esse velint, fundamento ex *Glof. in cap. sit 8. V. malefactores sup. de foro*

compet. & in c. 1. sup. de off. ordin. Quibus suffragari videtur textus in *cap. 1. 2. & 7. h. 1.* ubi laici usurarii dicuntur puniendi à giudice Ecclesiastico, etiam vinculo excommunicationis constringendi. Facit proisdem, quòd in *Clem. 2. de judic. usurarum* causa videatur computari inter Ecclesiasticas. Frequentior tamen opinio, probata tam juris civilis Interpretibus, quam Canonici, habet, esse mixti fori, ut tam laicus cognoscere valeat de usura, sive agatur species juris sive facti, quam Ecclesiastici. Est & hæc opinio vetior, quam inter alios probat Covarr. 2. *Var. cap. 3. Peguerra d. decis. 31. num. 19. Canif. de usur. cap. 9.* Et probatur, quia hoc usurarium crimen sapit furtum & rapinam, *can. si quis usurum XIV. q. 4.* Pro furto autem quin laicus adatur non est dubium. Deinde et si Ecclesia usuras prohibeat, non tamen & prohibet, quòd minus laicus cognoscat & puniat: ut homicidium, furtum, adulterium & similia, etiam per Ecclesiam prohibita iudex laicus rectè puniat. Nihil facit *d. Clem. 2.* nam ex ea non convincitur, quòd tantum spectet ad tribunal Ecclesiæ, cum Pont. ibi aliquot causas enumeret, in quibus velit de plano procedi & simpliciter, sine strepitu & figura iudicii; quòd non est sufficiens argumentum crimen istud pertinere ad forum Ecclesiæ. Nihil etiam facit, quòd jubeatur puniri excommunicatione, quæ est poena Canonica, quam non infligit laicus; nam ea poena non facit, quin à laico possit poena alia constringi reus, Denique nihil facit, quòd jure civili sint permissæ usurae; quia jus civile hac in parte corrigitur per Canones, tamquam fovens peccatum. Ut iudex laicus eas permittere nequeat, & permittere graves subeat poenas, ut patet ex *Clem. 1. h. 1.* qui proinde conformans se ur' debet, Canonibus rectè poenam statuit usurariis, eamque rectè exigit.

Unum hic singulare est, quòd, licet de domo rei non sint producenda instrumenta, sed actor ipse paratus debeat non venire ad iudicium, compellendi tamen sint fœneratores, cum de usuris agitur, exhibere suarum rationum codices, ex eo, quòd contractus usurarii occultè, & dolosè ineanant, *d. Clem. 1. §. 5. pen.* Est & hoc singulare, quòd usurarius rescripto de restituendis sibi usuris non utatur, nisi extortas restituerit, *c. quia frustra 14. h. 1.*

TITULUS XX.

De Crimine falsi.

SUMMARIUM.

1. Crimini huius & adulterata moneta reus tenetur ad damni restitutionem.
2. Adulterina pecunia utentem excusat bona fides & ignorantia.
3. Monetam adulteratam bona fide accipiens an peccet, eam in alium transferendo?
4. Poena falsi an teneatur eudens monetam ipsam sine Principis auctoritate.
5. An radens monetam, pondere iusto relicta?
6. An Principi liceat imponere valorem nummis ultra valorem materiae?
7. Falsi crimen & poena circa sententiam, rescripta, litteras Apostolicas.

GRave est crimen falsi dolo malo commissi, cum per hoc contingat & Deum & iudicem & partem laedi, c. 1. h. t. Ut quocumque modo factum fuerit, quacumque in re, mensuris, monetæ adulteratione, partus suppositione, testimoniis, instrumentis, de quibus hic præcipue agitur, ad damni dati restitutionem obliget. Quod omnino clarum est in adulteratione monetæ scienter facta, & exposita, cum aperte iustitiæ distributiæ repugnent damna inde consecuta, quam obligare ad restitutionem nemo sani cerebri dubitare debet. Quo modo res ea jure Canonico iniqua iudicata, cap. quanto sup. De iurejur. & rei excommunicationi hoc ipso subiungitur Extravag. 1. hoc tit. & jure civili tam scripto communi, quam singularium Provinciarum statutis interdicit adulteratio pecuniarum, earumque usus sub gravissimis poenis, l. 2. C. de falsa mon. Jul. Clar. §. Falsum. * Excusabit tamen bona fides & ignorantia utentem adulterina pecunia, quamvis, ubi intellexit, teneatur ad restitutionem, cum ignorantia aut bona fides non excuset a damno iniuste dato Navarr. in Summa c. 17. n. 167. Facit quod l. 1. D. de LL. dicantur delicta committi per ignorantiam, & coerceri.

3. Ubi quaeri possit, An qui bona fide monetam adulteratam accepit, eandem possit in a-

lium citra peccatum transferre? R. Riti non nihil excusare exponentem scienter monetam falsam, quam ignoranter accepit, cum eius suos teneat auctores, non etiam alii debet nocere, ut ait Navarr. d. loco. Quod & videndum in alijs rebus, ut nemo possit rem suam decem, emptam per imprudentiam per perdere etiam quindecim, quia res tantum nocet & uti dictum, sua imprudentia non debet alii nocere, ut servetur is in demnis, Petrus Novus de restit. lib. 3. c. 2. n. 312.

Q. II. An & falsi dicens dicitur teneri, quod sine Principis auctoritate nummos, ad incrementum materiae & pondere? Respondetur, negativam suaderi posse; Primo, quia materiae addit verus valor cum materiae, quod ad incrementum boni communis. Secundo, quia falsitas dicitur mutatio veri, cum deest veritas. Cessat autem hic iustitia, ut de veritate cessat falsum & poena, Dicendum tamen a falsarium esse talem, & teneri poena falsaria, ex ratione, quod ad iustitiam materiae non sufficit materiae bonitas, sed & ipsa forma aut signum. Deest autem hoc in publica forma, cum privata auctoritate facta, licet signum publicum appareat, ut semper creditur, ut ait Gl. in d. c. quanti? Nav. d. locorum. 319. Neque enim signum figura taliter qualiter impressa tribuit numerum, sed Reipub. auctoritas, l. 1. D. de usuris. emp. quam talis sibi usurparet. Unde l. Bat. l. qui falsam d. h. s. de finit. falsam monetam esse eam, quæ cula ab eo, qui non habet auctoritatem publicam eudendi. Quo spectat c. 1. can. quod quidam i. q. 1. ubi de gale signum impositum non excusat eudentem, & de c. 2. C. de falsa mon. ubi Imp. tantum in materiae suis eudendæ pecuniæ studium vult frequentari non etiam privato arbitrio cuiusvis ad rem. Si tamen sit iusta materia & valor, non videtur subesse questio restitutionis, quia non videtur.

Q. III. An radens sive radens monetam relicto tamen iusto pondere? R. Ut falsum puniri radentes & circumdentes nummos, aut etiam aquis quibusdam attenuantibus, ut radentibus iustas monetas, ut debito valore sint leviores; nam si iusto pondere nihil detrahitum sit, nec ex parte materiae aut forme